

ЯПОНСКИ СЛОЖНИ ГЛАГОЛИ (ЯСГ) – ОБЩИ СВЕДЕНИЯ

Милица Минева

Определение

В японския език, сложните глаголи (*fukugou doushi*) принадлежат към категорията на сложните съставни думи (*fukugougo*), които заедно със сложните производни думи (*hasseigo*) и сложните думи, образувани чрез редупликация (*shougo*), принадлежат към категорията на сложните думи (*gouseigo*). Сложна съставна дума е всяка единица, която е съставена поне от два морфемни елемента и има нови граматични функции и значение. Сложната съставна дума като цяло принадлежи към класа част на речта, към който принадлежи поне вторият елемент в нея (а може и двата), и ако той е глагол, то цялата сложна съставна дума спада към глаголите и има граматическите характеристики на този клас.

Връзката между двата елемента може да бъде подчинителна (*juuzoku kankei*) или съчинителна (*toui kankei*); подчинителната връзка допълнително може да бъде разделена на: 1) нексус (*shujutsu kankei*) – отношението между главния елемент (*shuyou youso*) и подчинения елемент (*shuushoku youso*) е подобно на отношението подлог-сказуемо в изречението; 2) адноминална (*rentai shuushoku kankei*) – главният елемент е несклоняема част на речта (съществително) (*taigentekina youso*); 3) адвербиална (*renyou shuushoku kankei*) – главният елемент е склоняема част на речта (глагол) (*yougentekina youso*). Несклоняеми части на речта в японския език са съществително, местоимение и числително. В случая става въпрос за съществително име. От друга страна, склоняеми части на речта са глагол, и-прилагателно и на-прилагателно, т.е., тези които могат самостоятелно да изразяват сказуемо (Иванов, Киров 2000, 132).

Класификация

Японските сложни глаголи биват класифицирани според различни критерии и в тази публикация ще изложат две от тези класификации.

Според класа част на речта, към който принадлежи първият елемент, ЯСГ се делят на:

1. Глагол + глагол (doushi + doushi)

1.1 Глагол 1 (те-форма) + глагол 2 (doushi 1 te-kei + doushi 2). Те-формата на японските глаголи се образува чрез присъединяването на формата „te” към свършената основа на глагола (kanryoukei). Формативът „te” обикновено се определя като съюзна частица (setsuzoku joushi), но според Братислав Иванов, който цитира Ямада Йошио, е втората основа „te” на формата „tsu”. Формите образувани с помощта на „te” имат няколко значения според контекста: проста последователност на действия „и-и”, последователност от типа „след като”, причинна връзка „тъй като” и др. (Иванов, Киров 2000, 104). Те-формата на японските глаголи е формата за свършено деепричастие (Иванов, Киров 2000, 38).

Пример: te+iru, te+aru, te+kuru, te+iku, te+oku, te+miru, te+shimau, te+kureru, te+ageru, te+morau, и др.

1.2. Глагол 1 (мас-форма, втора присъединителна основа (renyoukei) + глагол 2 (doushi 1 masu-kei + doushi 2). Мас-формата на японските глаголи или втората присъединителна основа се използва самостоятелно като отглаголно съществително и незаключително казуемо (казуемо с непълна предикация) (Иванов, Киров 2000, 37).

Пример: yomi-hajimeru, yomi-toosu, tachi-hataraku, nomi-suguru, hanashi-kakeru, и др.

Това е най-продуктивният вид ЯСГ и японският език изобилства с различни комбинации.

2. Съществително + глагол (meishi + doushi) – те произлизат от комбинацията

съществително + следлог + глагол и представляват една цяла структура съществително+глагол (следлогът се изпуска)

Пример: su wo tatsu – sudatsu

ki ga tsuku – kidzuku

3. Звукоподражателно/наречие + глагол (gitaigo/fukushi + doushi)

Граматически характеристики на ЯСГ

1. Глагол + глагол

Всеки един от глаголите, влизащи в състава на сложния глагол, има различна роля в цялото. Затова те биват разделени на „главен глагол” ГГ (shudoushi) и „спомогателен глагол” СГ (hojodoushi).

Главният глагол, едновременно с това, че е един от съставните елементи на сложния глагол, запазва значението и граматическите характеристики на първоначалния глагол. От друга страна, спомагателният глагол допълва значението на целия сложен глагол със собственото си първоначално значение, като едновременно с това подпомага ролята на главния. Спомагателният глагол не се свързва директно към съществително/именна фраза. С други думи, всеки от двата елемента на ЯСГ има своята синтактична роля: главният глагол изисква допълнение и се свързва с именна фраза, а спомагателният – приема суфикси.

В някои случаи двата структурни елемента се наричат „първи глагол“ (zenkou doushi) и „втори глагол“ (gokou doushi), като не е задължително „първи глагол“ да е „главен глагол“, и съответно „втори глагол“ да е „спомагателен глагол“.

Съществуват четири вида комбинации между двата глагола:

(1) ГГ1 + ГГ2 – и двата глагола са главни и имат същото значение и граматически характеристики, както когато са използвани самостоятелно. Като части на сложния глагол те са граматически равнопоставени.

(1a) ГГ1 (те-форма) + ГГ2 – всеки един от глаголите може да се свързва с име или наречие и да има към него допълнение или обстоятелствено пояснение. В този случай обаче, те няма да функционират като един цял сложен глагол, а по-скоро като два независими глагола свързани посредством те-формата.

Пример: Omiyage wo katte+kaeru.

Omiyage wo katte, ie he kaeru. – всеки един от двата глагола, елементи на сложния глагол, функционира самостоятелно и се свързва по отделно със съществително.

(1б) ГГ1 (мас-форма) + ГГ2 – връзката между двата глагола е по-силна отколкото при (1a). Граматически именната фраза се свързва с първия или с двата глагола. Непосредствено преди втория глагол не може да бъде поставена дума или фраза. Първият глагол може да бъде спрегнат в те-форма и отново да се свърже с втория.

Пример: Kinko wo mochi+dasu.

(Kinko wo motsu, kinko wo dasu.) – именната фраза/съществителното може граматически да се свърже с всеки един от глаголите по отделно.

Kinko wo motte+dasu.

(2) ГГ + СГ – спомагателният глагол определя и ограничава значението на главния.

Грамматическите характеристики се изразяват от главния глагол; с него се свързва и именната фраза. Непосредствено преди втория глагол не може да бъде поставена дума или фраза.

(2а) ГГ (те-форма) + СГ

Пример: Kare no itta koto ga dandan wakatte+kita. – прибавен към те-формата на глаголите и в качеството си на спомагателен глагол, глаголът „kuru” (минало време „kita”) има следното значение: дадено явление или действие, изразено чрез първия глагол, се приближава физически или психически към територията на говорещия (Niimi, Yamaura, Utsuno 1997, 19)

(2б) ГГ (мас-форма) + СГ

Пример: Omoshirokute hon wo ikki ni yomi+tooshita. – в този случай, като спомагателен глагол, глаголът „toosu” (минало време „tooshita”) допълва значението на първия глагол „yomu” (мас-форма „yomi”), като показва начина, по който е извършено действието, а именно „бързо, на един дъх”.

(3) СГ + ГГ – първият глагол допълва значението на втория, като едновременно с това и го определя. Грамматическите характеристики се изразяват от главния глагол; с него се свързва и именната фраза.

(3а) СГ (те-форма) + ГГ

Пример: Mise no mae ni shinamono ga narabete+aru. – Стоките са/стоят наредени пред магазина.

Глаголът „naraberu” (те-форма „narabete”) е преходен и изисква пряко допълнение със следлога „wo”. От друга страна глаголът „aru” се свързва с подлога си със следлога „ga”. Така че, спомагателният глагол „naraberu” показва как „са/стоят стоките” – а именно, „наредени”.

(3б) СГ (мас-форма) + ГГ – връзката между двата глагола е силна отколкото при (3а)

Пример: Kare ha mada genki ni tachi+hataraitte iru. – в този случай може да се изпусне „tachi” и да се каже „Kare ha mada genki ni hataraitte iru.”. Глаголът „tatsu” (мас-форма „tachi”) просто допълва значението на главния глагол.

(4) СГ1 + СГ2 – двата глагола взаимно се подпомагат. Грамматически и семантично те действат като един цял сложен глагол, с ново идиоматично значение, различно от значенията на всеки един от глаголите, когато са използвани самостоятелно. Тази комбинация е само то вида СГ1 (мас-форма) + СГ2.

Пример: Keiji ha tsui ni hannin ga kakurete iru ie wo tsuki+tometa.

(5) В някои случаи не е лесно да се очертае границата между два вида; в зависимост от контекста един и същ сложен глагол може да се възприеме по различен начин. Например, глаголят „toritsukeru” в следните изречения:

Пример: Antena ha kono atari ni toritsuketara dou darou. – именната фраза „antena” е свързана с главния глагол „tsukeru”, а целият сложен глагол е от вида СГ + ГГ.

Но в изречението: Buchou no gyoukai wo toritsukete aru kara daijoubu da. – именната фраза „gyoukai” се свързва с главния глагол „toru”. „Tsukeru” е спомагателен глагол, а целият сложен глагол е от вида ГГ + СГ.

(6) Много често съществува субстантивизация при сложните глаголи от вида глагол 1 (мас-форма) + глагол 2

Пример: uketsukeru (глагол) – uketsuke (съществително)
dekiagaru (глагол) – dekiagari (съществително)
hikkosu (глагол) – hikkoshi (съществително)
yaginaosu (глагол) – yaginaoshi (съществително)
yomikakeru (глагол) – yomikake (съществително)

2. Съществително + глагол – съществуват три вида граматични връзки между съществителното и глагола:

(1) Съществително + следлог wo + глагол – съществителното е пряко допълнение на глагола, който от своя страна е преходен. В изречение със сказуемо, изразено чрез преходен глагол, следологът wo маркира прякото допълнение. (Иванов, Киров 2000, 67).

Пример: Koshi wo kakeru – koshi+gakeru

(2) Съществително + следлог ga + глагол – съществителното е подлог към глагола, който от своя страна е непреходен. Следлогът ga маркира подлога (Иванов, Киров 2000, 66).

Пример: Me ga sameru – me+zameru

(3) Съществително + следлог ni + глагол – съществителното е непряко допълнение на глагола. Категорията преходност/непреходност в този случай няма значение. Следлогът ni маркира непрякото допълнение (Иванов, Киров 2000, 67).

Пример: Yaku ni tatsu – yaku+datsu

Глаголът запазва граматическите си характеристики, но като едно цяло сложният глагол може да се свърже с именна фраза.

Пример: Sono benchi ni koshi wo kakeru. – Sono benchi ni koshi+gakeru.

3. Звукоподражателно/Наречие + глагол – в този случай комбинацията е обикновено от „2 мори + глагол” (nionsetsu + doushi). Японската

мора почти изцяло съвпада с българската сричка, с малки уточнения. Глаголът обикновено е tsuku. Полученият сложен глагол е непреходен и обикновено има значението: „да стана/получа състоянието, изразено чрез звукоподражателното” (gitaigo no arawasu joutai ni nagu). Този вид сложни глаголи е сравнително ниско продуктивен.

Пример: betobeto – beto+tsuku
burabura – bura+tsuku
chirachira – chira+tsuku

Съществуват няколко случая на комбинация наречие + глагол и по-точно, корен на прилагателно + глагол (keiyoushi gokon + doushi).

Пример: chikai (прилагателно) – chikaku (наречие) + yoseru – chika (корен на прил.) + yoseru tooi (прилагателно) – tooku (наречие) + zakeru – too (корен на прил.) + zakeru

Според значението на втория елемент ЯСГ могат да изразяват:

1. Вид/аспект – „hajimeru” – начало на действието, изразено чрез първия глагол, „tsuzukeru” – продължителност на действието, „oeru”/ „owaru” – край на действието и др.

2. Посока – „dasu”/„deru” – действието на първия глагол се извършва в посока навън, „ageru”/„agaru” – действието на първия глагол се извършва в посока нагоре, „igeru”/„iru” – действието на първия глагол се извършва в посока навътре, „sagaru”/„sageru” – действието на първия глагол се извършва в посока надолу и др.

3. Възвратно действие, взаимно действие – „au”, „awaseru”

4. Други – „sugiru” – прекалено, „wasureru” – забравям да извърша първото действие, „naosu” – извършвам наново и правилно първото действие и др.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Иванов, Киров, 2000: Б. Иванов, Ал. Киров. Японска граматика. София, 2000.

Niimi, Yamaura, Utsuno, 1997: Kazuaki Niimi, Youichi Yamaura, Tokuko Utsuno. Japanese for Foreigners, Compound Verbs. Tokyo, 1997.

Uchiyama, Ishizaki: Kiyoko Uchiyama, Shun Ishizaki. A Disambiguation Method for Japanese Compound Verbs.

Tanaka: 田中衛子. 類義語複合動詞の用法一考
<http://www.geocities.jp/niwasaburoo/26hukugoudousi.html>